

Klokkenisten in Brielle in de negentiende eeuw

De Catharijnekerk te Brielle - 1916

Dr Laura J. Meilink-Hoedemaker

Rotterdam 2000

Tweede druk 2002

Web editie 2015

ISBN 90-75806-16-7

Inhoudsoverzicht

Klokkenisten in Brielle in de 19e eeuw	3
Inleiding	3
De archieven	3
Scheiding van Kerk en Staat.....	3
De hoofdpersonen.....	3
1799-1850 Pieter Muilman.....	4
Pieter Muilman, levensloop.....	4
Pieter Muilman, de klokkenist.....	5
Pieter Muilman als deskundige bij orgelbouw	5
1850-1851 P.M. Sniijders.....	6
1851-1856 Gerrit Pieter Koning	6
Gerrit Pieter Koning, levensloop en loopbaan.....	7
1857-1865 Johan Christoffel Textor.....	7
Johan C. Textor, loopbaan.....	8
De familie Textor in Schiedam.....	8
1865-1865 A. van Dissel.....	9
1865-1897 Jacob Tibbe.....	9
Jacob Tibbe, personalia	9
Tibbe als muziekmeester en onderwijzer aan de Volkszangschool	10
Tibbe en het stedelijk muziekgezelschap	11
Tibbe als klokkenist	11
Tibbe als organist.....	11
Tibbes problemen met de klokkengieters Van Bergen	12
1897-1897 Wilhelm F. Borstlap A.zn.....	12
1897-1901 Barend de Bruijn jr.	13
Barend de Bruijn, levensloop en loopbaan.....	14
De Bruijn naar Enschede.....	15
Barend de Bruijn, loopbaan na Brielle.....	15
Literatuur.....	16
Noten.....	16

Laatste revisie tekst 13 augustus 2015
Aanmelding ISBN 22 oktober 2000
Tweede druk oktober 2002
Webversie augustus 2015

Klokkenisten in Brielle in de 19e eeuw

Laura J. Meilink-Hoedemaker

Inleiding

In de negentiende eeuw was er in Nederland op het gebied van het klokkenspel sprake van consolidatie. Immers de gebroeders Hemony hadden in de zeventiende eeuw een basis gelegd, waarop in de achttiende eeuw de beiaardkunst tot bloei kon komen, en waardoor in de negentiende eeuw nog steeds geen grote reparaties aan de instrumenten nodig waren. Er is daarom weinig aanleiding geweest voor onderzoek naar klokkenspel en klokkenisten in die tijd, terwijl de bronnen voor het grijpen liggen en qua taalgebruik zeer toegankelijk zijn.

In de negentiende eeuw besteedden de stedelijke overheden in Nederland veel aandacht aan het openbaar onderwijs. Halverwege de eeuw was men van mening dat het zangonderwijs een rol kon spelen in de vorming van de jeugd.

Hoe was het gesteld met de beiaardcultuur in Brielle in deze periode? Brielle kon zich beroemen op het bezit van een Hemony-klokkenspel. Met het bovenstaande in gedachten was het eigenlijk vanzelfsprekend om de archivalia van Brielle te onderzoeken op het thema klokkenspel en klokkenisten. Dit uitgangspunt moest al snel verruimd worden, toen bleek dat in Brielle de klokkenisten ook als organist, muziekonderwijzer en dirigent werkzaam waren. In dit artikel wordt de functie van de klokkenist centraal gesteld en komt tegelijkertijd een groot deel van het openbare muziekleven in Brielle in beeld.

De archieven

In het einde van de negentiende eeuw heeft de toenmalige archivaris Johan Been de notulen van vergaderingen van de stedelijke overheid in de negentiende eeuw toegankelijk gemaakt via een index. Hier doen zich echter twee valkuilen voor. Been maakte namelijk zelf een keuze uit de beschikbare reeksen met verslagen van vergaderingen, nu eens van de gemeenteraad, dan weer van het college van burgemeester en wethouders. Bovendien stelde hij zelf de onderwerpen vast die hij in zijn klapper vertegenwoordigd wilde zien. Die keuze was voor muziek en klokken zeker niet dekkend. Dat betekende dat ik de reeksen verslagen van vergaderingen van burgemeesters en wethouders en van de raad alsnog blad voor blad heb doorzocht op onderwerpen die verband houden met het muziekleven in Brielle in deze periode. Diezelfde Johan Been is van onschatbare betekenis wanneer hij in 1895 in een reeks artikelen in de krant zijn indrukken en visie geeft op het versteken van de speeltrommel. Dergelijke getuigenissen over alledaagse zaken zijn zeldzaam.

Scheiding van Kerk en Staat

Aan het begin van de negentiende eeuw trad, ten gevolge van de scheiding van kerk en staat, een belangrijke wijziging op bij de procedure rond de benoeming van de klokkenist. Er waren in Brielle in 1799, na het overlijden van Hugo Captein, opeens twee vacatures, die van klokkenist bij de stad en die van organist bij de kerk. Hierdoor werden naast de bovengenoemde stedelijke archivalia ook de notulen van de kerkvoogdij van de Hervormde Gemeente een belangrijke bron van onderzoek. En hoewel door samenwerking van kerk en stad er telkens eenzelfde persoon wordt aangetrokken voor de beide functies, geven de notulen van de kerkvoogdij extra informatie over de werving van de organist.

De hoofdpersonen

Om praktische redenen wordt de negentiende eeuw in dit hoofdstuk zowel aan het begin als aan het einde iets 'opgerekt' tot de periode van 1799 tot 1901. De volgende klokkenisten komen aan de orde:

1799-1850 Pieter Muilman

1850-1851	P.M. Snijders
1851-1856	Gerrit Pieter Koning
1857-1865	Johan C. Textor
1865	A. van Dissel
1865-1897	Jacob Tibbe
1897-1901	Barend de Bruijn jr.

1799-1850 Pieter Muilman

Hoewel er in 1799 in Brielle twee afzonderlijke vacatures waren voor de functie van organist en van klokkenist, besloot de magistraat na overleg met de kerkvoogden toch als voorheen gezamenlijk te adverteren, te selecteren en, indien mogelijk, eenzelfde persoon te benoemen in beide functies.¹ Er werd afgesproken het traktement voorlopig volledig uit de stadskas te betalen. Pas in 1809 kwam het organistloon ten laste van de kerk terwijl de stad uitsluitend het klokkenistloon betaalde. De municipaliteit kreeg de uitwerking van de procedure toebedeeld.

Er werden drie advertenties geplaatst in de Haarlemsche Courant en drie in de Rotterdamsche Courant. Kandidaten moesten zich vóór 1 mei 1799 melden en werden alleen tot de procedure toegelaten als zij een bewijs van stemgerechtigheid en een bewijs van goed gedrag konden overleggen.² In de Rotterdamsche Courant van 28 maart, 4 april en 20 april 1799 heeft de volgende advertentie gestaan.

Alzoo de POST van ORGANIST en KLOKKENIST, binnen de Stad Brielle, door Overlyden is komen te vaceren, op een Jaarlyks Tractement van 420 guldens; worden de geenens, die daartoe genegen zijn, en de vereischte bekwaamheden hebben, verzogt zich voor den 1 Mey aanstaande, aantegeven ter Secretary van gemelde Stad, zoo om hunne gaven te laten hooren, als om te produceren bewyzen van Stemgerechtigheid en goed gedrag; zullende na gemelden dag, over de Post worden gedisponeerd.

Het is niet in de archivalia vastgelegd hoe de procedure verliep, en wie er als deskundigen werden aangetrokken, maar omdat deze sollicitatie diverse malen aan de orde is geweest bij de municipaliteit zijn wel de namen van de sollicitanten bekend. De organist van de Waalse Kerk in Leiden, C.F. Weenig, stuurde op 8 april een brief.³ Op 15 april was er ook een brief van J.H. Adams uit Dordrecht ingekomen.⁴ Jan Uurling, een organist en klokkenist uit Woerden verscheen op 18 april in hoogsteigen persoon, voorzien van goede getuigschriften.⁵ De namen van deze drie kandidaten werden geplaatst op de lijst van sollicitanten, maar Uurling liet zich niet wegsturen. Hij kreeg gedaan dat hij voor de raadsleden mocht voorspelen op het orgel van de Catharijnekerk op 20 april, voorafgaande aan de raadsvergadering.⁶ Op 25 april meldde Weenig zich persoonlijk met een schriftelijke aanbeveling van de hand van zijn stadgenoot de heer S. Speyert van der Eyk. Weenig mocht zich op 26 april om 9 uur 's morgens laten horen op de klokken.⁷ De Rotterdamse organist Jan Robbers schreef een aanbeveling voor zijn oud-leerling Nicolaas Jongerius uit Charlois. Ten slotte was er een sollicitatie van J.W. Gangel uit Den Haag.

Op 2 mei was de selectie een feit en werd Pieter Muilman, wiens naam overigens ontbreekt in het rijtje sollicitanten, bij meerderheid van stemmen benoemd. Hij werd hiervan schriftelijk op de hoogte gesteld, met het verzoek binnen veertien dagen in functie te treden.⁸ Op 5 mei antwoordde hij dat hij de benoeming aannam en zo snel mogelijk wilde beginnen. Op 27 mei werd hij beëdigd. Op 12 januari 1800 werd hij ingeschreven in het register van de Kerk en toegelaten tot het Heilig Avondmaal.⁹ Het salaris van de stad bedroeg f 200 per jaar en werd per kwartaal uitbetaald.¹⁰

Pieter Muilman, levensloop

Pieter Muilman was geboren omstreeks 1774. De indruk bestaat dat Muilman al getrouwd was, toen hij in Brielle in dienst kwam. Zijn vrouw Margaretha Sijbers was geen Brielse, maar afkomstig uit Den Haag. Zij overleed in Brielle op 30 december 1805 in het kraambed. Muilman hertrouwde in maart 1809. Het Brielse meisje Catharina Mentzj was de bruid.¹¹

Muilman werkte in Brielle tot zijn overlijden op 27 juni 1850. De laatste jaren van zijn leven was hij gehinderd door een slechte gezondheid. Zo verzocht hij in 1846 zich als organist enige tijd te mogen laten vervangen door de Brielse muziekmeester M.P. Sniijders.¹² Deze nam, afwisselend met de heer De Graaf, de waarnemingen voor zijn rekening; de dienstroosters gaven echter nogal eens aanleiding tot verwarring.¹³ In de zomer van 1850 had Muilman zich zonder overleg laten vervangen, nu door de heer Heintz, waarop hij werd aangesproken door de kerkvoogdij. Muilman antwoordde dat hij door een wond aan zijn been niet in staat was het orgel te bespelen, maar dat hij hoopte spoedig in staat te zijn zelf de dienst weer te kunnen waarnemen.¹⁴ In de vergadering van B&W op 12 juni 1850 kwam hetzelfde probleem aan de orde.¹⁵ Ook nu liet Muilman weten dat hij door ziekte niet in staat was het klokkenspel te bespelen, maar dat hij hoopte weldra weer present te zijn.¹⁶ Het is er niet meer van gekomen, want daags nadat zijn brief in het college was besproken, is hij overleden.¹⁷ Hij werd ruim 76 jaar oud.

Pieter Muilman, de klokkenist

Pieter Muilman heeft in de loop van zijn 50-jarige loopbaan onder verschillende bestuursvormen gewerkt, elk met hun eigen gedenk- en feestdagen. Hij heeft zijn taak vervuld zonder noemenswaardige incidenten, zodat de archivalia sporadisch gegevens over zijn functioneren opleveren.

Ten gevolge van de vacature was het in 1799 niet mogelijk de klokken te laten horen op het vrijheidsfeest van 22 april, zodat op die dag moest worden volstaan met het uitsteken van de vlaggen van de openbare gebouwen. Maar op 19 december 1799 leverde Pieter Muilman een bijdrage aan de vrijheidsfeesten, door 's morgens van 8 tot 9 uur de klokken te bespelen, waarna 21 kanonschoten werden gelost van de stadswallen en vlaggen werden uitgestoken van de stadsgebouwen. Op het dansfeest van die avond had Muilman de leiding van de muziek, die werd verzorgd door het muziekkorps van de schutterij. Het publiek bestond uit raadsleden, schepenen, militairen en burgerofficieren, vergezeld van hun vrouwen. Deze buitengewone activiteit leverde Muilman f 7,- op. Heel bijzonder is de vermelding van een concert door Pieter Muilman en de officieren van de Hollandse Troupes die in Brielle gelegerd waren. Muilman vroeg in december 1804 toestemming om hiervoor te mogen beschikken over de Krijgsraadkamer in de Stadsdoelen. Ook in de winter van 1805 werd zo'n concert gegeven. Het publiek zat op banken en planken. Deze kwamen uit de opslag en deden tijdens de zomerkermis dienst bij een concert in de voormalige Remonstrantsche Kerk.¹⁸ Bij de viering van de verjaardag [op 25 augustus] van koning Lodewijk Napoleon, in 1806, 1807 en 1808 maakte bespeling van het klokkenspel deel uit van het feestvertoon, naast het uitsteken van vlaggen van de openbare gebouwen.¹⁹ Ook bij de Brielse 1 december-viering in 1821 werden de klokken door Muilman bespeeld.²⁰ Op 1 april 1822 leverde Pieter Muilman met zijn carillonspel een bijdrage aan de herdenking van de 250e verjaardag van de inname van Brielle door de watergeuzen.²¹ In 1834 werd de jaarlijkse bespeling op 1 mei om praktische redenen verplaatst van de vroege ochtend naar 11-12 uur.²²

Pieter Muilman als deskundige bij orgelbouw

In 1802 nam Pieter Muilman in zijn hoedanigheid van organist het initiatief tot verbetering van het orgel in de Catharijnekkerk.²³ De gebroeders Reichner, orgelmakers in Den Haag, werden op voorspraak van Muilman uitgenodigd voor een inspectie, een advies en een offerte. Zij kregen op 8 juli de opdracht tot reparatie en namen, na verleende toestemming, op 26 juli de vier blaasbalgen uit het orgel mee naar hun werkplaats in Den Haag.²⁴ Precies een maand later, op 26 augustus werden de gerepareerde blaasbalgen teruggeplaatst.²⁵ Na montage werd het werk gekeurd door de stadsfabriek en door Pieter Muilman. Er was alleen nog enige onduidelijkheid of het vertinnen van de pijpen inbegrepen was in de aanneemsom.²⁶ Met het schilderen van het orgel was dit project voltooid. Muilman adviseerde de raad om het jaarlijks onderhoud van het orgel aan Reichner toe te vertrouwen. De raad volgde dit advies op.²⁷ Ondanks de scheiding van kerk en staat is hier de zorg voor het orgel nog steeds een zaak van de stad.

In de Waalse Kerk / Evangelische Kerk in Brielle trad Pieter Muilman eveneens aan als keurmeester en adviseur. Samen met de Rotterdamse organist Jan Robbers keurde hij in 1816 het nieuwe orgel van Bätz in deze kerk. Het orgel werd op 1 augustus van dat jaar ingewijd.²⁸ Ook buiten Brielle is een optreden van Pieter Muilman als deskundige bekend. Op 14 april 1819 was hij in Schiedam jurylid bij de sollicitaties voor een nieuwe organist / klokkenist in de vacature die daar in 1816 was ontstaan door het overlijden van Johan Christoffel Textor.²⁹ Ook daar was zijn Rotterdamse collega Jan Robbers bij betrokken, evenals hun Delftse confrater Frederik Berghuis.³⁰

1850-1851 P.M. Snijders

Al tijdens de ziekte van Pieter Muilman bespeelde de Briellenaar P.M. Snijders het orgel van de Catharijnekkerk en na het overlijden van Muilman bood Snijders zijn diensten als vervangend klokkenist aan het college van B&W aan.³¹ In 1851 deed hij tevergeefs mee bij de sollicitaties in Brielle. Bij de benoeming van de nieuwe organist-klokkenist, op 21 mei 1851, werd de heer Snijders door het college onder dankzegging ontslagen als waarnemend klokkenist en daar kon hij het mee doen.³²

Snijders was al wat ouder, want reeds jaren geleden, op 14 april 1819, had hij, 'de heer Snijders uit Brielle', meegedongen naar de functie van organist en klokkenist te Schiedam.³³

1851-1856 Gerrit Pieter Koning

In 1850 ging men niet zonder meer verder met de waarnemer Snijders en werd een sollicitatie procedure op touw gezet. Op 28 januari 1851 stelden de kerkvoogden de gemeentelijke overheid voor om gezamenlijk naar een kandidaat te zoeken voor de vacante plaatsen van organist en klokkenist.³⁴ Het college ging hiermee akkoord.³⁵ Vervolgens maakten de kerkvoogden duidelijk dat ze het goed vonden als de raad de sollicitatieprocedure zou uitvoeren.³⁶ Bij die gelegenheid kondigden ze aan dat ze het loon van 250 tot 200 gulden per jaar wilden verminderen.³⁷ Het Brielse college plaatste advertenties in de Haarlemse en de Rotterdamse Couranten en in de Staatscourant. In de Rotterdamsche Courant van 4 maart 1851 stond inderdaad een advertentie.

Burgemeester en Wethouders der stad Brielle en het Collegie van Kerkvoogden der Hervormde Gemeente aldaar, voorgenomen hebbende om de bedieningen van Stadsklokkenist en van Organist bij de Hervormde Gemeente, in een Persoon te verenigen op een Jaarwedde van f 400,-, roepen bij deze een ieder die daartoe genegen is, en de vereischten bezit, op om zich voor 20 Maart eerstkomende met franco brieven te wenden tot Burgemeester en Wethouders voornoemd.

De vereischten zijn: 1. Lidmaat van de Hervormde Gemeente, 2. goed zedelijk gedrag, 3. grondige kennis van de Toonkunst, 4. vaardigheid en oefening in het Orgelspel, 5. dezelfde eigenschappen ten aanzien van het Piano en Carillonspel met kennis van het versteken van den Trommel.

De belanghebbenden worden verzocht bij hunne sollicitatie de noodige Bewijsstukken te voegen, met opgave van de muzikale Talenten, welke zij behalve de gevorderde, bezitten.

In afwachting van de reacties liet men het klokkenspel nazien door Pieter Kersbergen, de klokkenist van Delft.³⁸ Uitgaande van een sluitingstermijn per 1 april werd begin april begonnen met de selectie van drie gegadigden. De selectiecommissie bestond uit zes leden, drie van de kerk en drie van de stad, bijgestaan door twee externe adviseurs, van wie Pieter Kersbergen door de stad was aangewezen.³⁹ De kandidaten werden uitgenodigd voor proefspel op de klokken in de namiddag van 28 april en de volgende ochtend op het orgel.⁴⁰ Kerkvoogden en stadsbestuur droegen elk f 50,- bij in de reis- en verblijfkosten van de kandidaten. De kerkvoogden wensten bovendien dat het orgelconcours zou kunnen worden bijgewoond door enkele prominente leden uit het kerkbestuur en zij bepleitten dat belangstellende burgers tegen betaling van 25 cent zouden worden toegelaten tot het concours.⁴¹ Van de negen sollicitanten kwamen er slechts drie opdagen, en wel de heren G.P. Koning uit Den Haag, M. Boon uit Delft en J. van 't Kruis uit Lochem.⁴² De commissie adviseerde tot aanstelling van de heer

Koning en het college van B&W kon zich daarbij aansluiten omdat ook voor de post van klokkenist de keuze was gevallen op deze kandidaat.⁴³ De heer Snijders uit Brielle kwam niet voor benoeming in aanmerking.

Gerrit Pieter Koning, levensloop en loopbaan

Koning was op 24 augustus 1828 geboren in Den Haag. Hij had in die stad viool en piano gestudeerd aan de Koninklijke Muziekschool en orgel bij een particulier.⁴⁴ Hij bleef, ook na zijn aanstelling in Brielle in 1851, zijn banden met Den Haag aanhouden. Hij was sinds 1852 'om niet' werkzaam in Den Haag als waarnemer voor de klokkenist J.G. Berger.⁴⁵ In 1854 werd in Brielle een zoon geboren. Deze maakte later furore in het muziekleven in Den Haag.

In december 1851, dus kort na zijn indiensttreding, bracht Koning bij de kerkvoogdij ter sprake dat het orgel in slechte staat verkeerde, wat aanleiding zou kunnen geven tot problemen en verwarring tijdens de kerkdiensten.⁴⁶ Op verzoek van de kerkvoogden stelde hij een lijst van gebreken op, die vervolgens werd voorgelegd aan de Rotterdamse orgelmakers Kam en Van der Meulen, die het orgel in jaarlijks onderhoud hadden.⁴⁷ Dit resulteerde in totale verbouwing en gedeeltelijke vernieuwing door Kam en Van der Meulen. Het orgel werd op 26 februari 1854 opnieuw in gebruik genomen.⁴⁸ Een verzoek van Koning om op vrijdag 21 juli 1854 een orgelbespeeling te geven in combinatie met andere instrumenten werd door de kerkvoogden niet ingewilligd. Hem werd verteld dat een concert door orgel solo en met vrije toegang voor iedereen, meer belangstelling zou trekken en dat hij als hij zijn plannen zou wijzigen, zich opnieuw tot de kerkvoogden kon wenden.⁴⁹

Koning had in Brielle weinig mogelijkheden tot bijverdiensten, en omdat hij een gezin moest onderhouden, vroeg hij in april 1855 verhoging van zijn jaarwedde, maar de raad honoreerde dat verzoek niet.⁵⁰ Ook bij de kerkvoogden diende hij een dergelijk verzoek in.⁵¹ Daar verzocht hij zelfs een voorschot dat hij dan in maandelijkse termijnen zou terugbetalen, maar de kerkvoogden gingen daar ook niet op in.⁵² Ruim een jaar later, bij schrijven van 23 oktober 1856, diende Koning zijn ontslag in waarbij hij als reden opgaf dat hij in Den Haag een betrekking had aanvaard als organist en klokkenist. Hem werd eervol ontslag als klokkenist verleend uit Brielle per 1 december 1856.⁵³ In dezelfde week werd hem ook eervol ontslag als organist verleend door de kerkvoogden.⁵⁴ In zijn afscheidsbrief van 9 december 1856 stelde Koning de kerkvoogden voor dat de heer L. Schenk als waarnemend organist zou optreden, maar de kerkvoogden gaven er de voorkeur aan eerst de heer Snijders te benaderen.⁵⁵

In Den Haag vond Koning meer mogelijkheden voor beroepsmatige ontplooiing en meer inkomsten. Hij dirigeerde er enkele koren en hij was er werkzaam als muziekonderwijzer. Zijn verzoek in 1869 vanuit Den Haag om een orgelconcert te mogen geven in de Catharijnekerk van Brielle werd door de kerkvoogden afgewezen.⁵⁶ Koning bleef in functie tot zijn overlijden op 23 juli 1874. Hij was toen slechts 45 jaar oud en in zijn laatste levensjaren was hij blind.⁵⁷ Van Gerrit Pieter Koning zijn diverse koorwerken bekend: Hij componeerde in 1839 een Treurmars naar aanleiding van het overlijden van Koning Willem I.⁵⁸

1857-1865 Johan Christoffel Textor

Na het vertrek van Gerrit Pieter Koning uit Brielle in oktober 1856, pleegden de burgerlijke en kerkelijke overheden, zoals gebruikelijk, overleg om in gezamenlijke inspanning een musicus aan te trekken voor de beide ambten van organist en klokkenist.⁵⁹ De kerkvoogden namen hiertoe op 3 november 1856 het initiatief.⁶⁰ De gemeente zou de procedure verzorgen en de kosten zouden worden gedeeld. Er werd een commissie samengesteld, waarin vanwege de kerkvoogdij de heren W. Oudwater, J. Beijers en G.W. Boon zitting namen.⁶¹ De organist Samuel de Lange uit Rotterdam en de zojuist uit Brielle vertrokken G.P. Koning adviseerden de commissie. Er werd weer geadverteerd in verscheidene dagbladen, onder meer in de Rotterdamsche Courant van 1 december 1856.

De Raad der Gemeente Brielle en het Collegie van Kerkvoogden der Hervormden aldaar, voorgenomen hebbende om de bedieningen van Stadsklokkenist en van Organist bij de Hervormde

Gemeente in een Persoon te vereenigen, op een jaarwedde van f 400, Roepen Burgemeester en Wethouders dier gemeente en het Collegie van Kerkvoogden voornoemd bij deze een ieder, die daartoe genegen is en de vereischten bezit, om zich voor 10 December eerstkomenden met franco Brieven te wenden tot Burgemeester en Wethouders voornoemd.

De vereischten zijn:

- 1 lidmaat van de Hervormde Gemeente*
- 2 goed zedelijk gedrag*
- 3 grondige kennis van de Toonkunst*
- 4 vaardigheid en oefening in het Orgelspel*
- 5 dezelfde eigenschappen ten aanzien van het Piano en Carillonspel met kennis van het versteken van den Trommel.*

De belanghebbenden worden verzocht bij hunne sollicitatie de noodige Bewijsstukken te voegen, met opgave van de muzikale Talenten, welke zij behalve de gevorderde, bezitten.

Op deze advertentie meldden zich negen kandidaten. Dat waren J.C. Textor [jr., uit Schiedam], J.G.A. Ommezele uit Heerde, J. Blank uit Hellevoetsluis, J. Kwast uit Purmerend, P. Goedkoop Smid uit Medemblik, J.J.W. Sartorius uit Leeuwarden, J. Schot uit Alphen aan den Rijn, A. Lafeber uit Edam, en J.F. Enderlee uit Nijkerk. Toen zij hoorden dat er een concours gehouden zou worden trokken Schot, Lafeber en Enderlee hun sollicitatie in. Van de zes overgeblevenen werden er drie uitgenodigd voor een proefspel. Beide adviseurs lieten hun keuze vallen op J.C. Textor. De kerkvoogden volgden dit advies unaniem. In de gemeenteraad kreeg Textor alle stemmen op een na. Op 13 januari 1857 was de benoeming een feit.⁶²

Johan C. Textor, loopbaan

Johannes Christoffel Textor was in Brielle gedurende slechts acht jaar, van 1857 tot 1865, in functie.⁶³ Hij was op 20 augustus 1831 geboren als de oudste zoon van de Schiedamse organist Johan Pieter Textor. Op 16-jarige leeftijd vestigde Johan zich in Arnhem, maar vijf jaar later was hij terug in Schiedam waar hij van 1853 tot 1856 organist was van de Lutherse Kerk.

Johan Textor was in zijn Brielse periode vrijgezel. Hij bewoonde in 1860 een huurkamer bij de hoofdonderwijzer P. Kruijne van de armenschool.⁶⁴ Voor onderverhuur had Kruijne toestemming van de raad nodig, en die toestemming werd alleen gegeven als de onderhuurder van onbesproken gedrag was. Omdat dit in de raad besproken werd en genotuleerd is, is dit detail ons bekend geworden.

Al in 1858 solliciteerde Textor vanuit Brielle naar de post van organist in de St. Bavokerk in Haarlem, in de vacature die daar was ontstaan door het ontslag van J.P. Schumann. Hij beschikte over getuigschriften van Johannes Verhulst en J.A. van Eyken.⁶⁵ Maar hij werd niet benoemd in Haarlem. Textor kon per 1 mei 1865 een aanstelling krijgen in Den Haag als organist van de Evangelisch Lutherse Kerk.⁶⁶ Op 14 maart 1865 diende Textor zijn ontslag in bij B&W en bij de kerkvoogdij. De ontslagaanvraag werd daags daarna behandeld in de raad en het ontslag werd hem eervol verleend.⁶⁷ De kerkvoogden volgden de suggestie van Textor om hem in de maand april als organist te laten vervangen door Anthony Borstlap.⁶⁸ In de archieven wordt bij deze gelegenheid niets vermeld over een waarnemer op het klokkenspel.

De familie Textor in Schiedam

De familie Textor leverde vier klokkenisten op. Jean Christophe Textor was beiaardier te Schiedam van 1791 tot 1816. Johan Pieter Textor (1803-1875) was pas twaalf jaar oud toen zijn vader overleed. Het Schiedamse stadsbestuur wist de vacature drie jaar aan te houden en in 1819 werd Johan Pieter op zestienjarige leeftijd benoemd tot beiaardier en organist. Hij was in functie tot zijn overlijden. Hij was getrouwd met een meisje uit Nijkerk. Het echtpaar had twee zoons en twee dochters. De oudste zoon, Johan Christoffel Textor, werd geboren op 20 augustus 1831. Hij was op zijn zestiende klaar om uit te vliegen, maar er was geen zicht op opvolging van zijn vader in Schiedam, die toen pas 44 jaar oud was. Johan verbleef van 1847 tot 1852 in Arnhem. In 1853, op 21-jarige leeftijd,

kwam hij terug naar het ouderlijk huis in Schiedam en werkte hij als organist van de Lutherse Kerk aldaar, waarna, zoals hiervoor al is vermeld, in 1857 zijn benoeming in Brielle volgde.⁶⁹

De tweede zoon, Hendrik Johan Pieter Textor (1847-1928), volgde in 1875 zijn vader op in Schiedam als beiaardier en organist.

Belangwekkend is het feit dat in de Schiedamse versteekboeken van Johan Pieter Textor notities staan over het carillon van Brielle.⁷⁰ Dit kan er op wijzen dat Johan Pieter, die sinds 1838 in Schiedam over een magnifieke speeltrommel beschikte, bij zijn zoon in Brielle wel eens een helpende hand uitstak.

1865-1865 A. van Dissel

Nu er tot twee maal toe musici betrekkelijk kort na hun aanstelling uit Brielle waren vertrokken, veronderstelde de raad dat de functie van organist en klokkenist in Brielle onvoldoende uitdaging of voldoening bood. Ook wilde de raad meer plezier hebben van de gelden die waren gereserveerd voor de bespeling van het carillon. Men zocht daarom naar mogelijkheden om het ambt van klokkenist aantrekkelijker te maken. Zo overwoog de raad op 15 maart 1865 in Brielle een muziekschool op te richten. De klokkenist zou in de nieuw te creëren functie van muziekmeester muziekonderwijs kunnen geven aan de armen.⁷¹

Wederom werkten het college van B&W en de kerkvoogden samen bij de werving van een nieuwe musicus. Er ging een oproep uit per advertentie.⁷² Er waren zeven sollicitanten wier brieven circuleerden bij de kerkvoogdij. Deze stelde voor er drie op te roepen voor een vergelijkend examen. De zeven gegadigden waren J.H. Tierrie uit Hasselt, A. van Dissel uit Midwoud bij Hoorn, J.F. Schieck uit Lienden in de Betuwe, J.A. Blank jr. uit Loenen aan de Vecht, J.G.A. Onzele uit Sommelsdijk⁷³, J. Pater uit Hellevoetsluis en J van 't Kruis uit Oudewater. Tierrie, Van Dissel en Van 't Kruis werden uitgenodigd voor een proefspel.⁷⁴ Er zijn geen namen overgeleverd van deskundigen die de benoemingscommissie adviseerden.

De commissie gaf de voorkeur aan de heer J. van 't Kruis. Maar de leden van de raad waren niet onder de indruk van zijn prestaties op het klokkenspel en zij konden zich niet vinden in zijn smaak als organist. Na stemming in de raad met negen stemmen voor en 1 blanco was de heer A. van Dissel de uitverkorene.⁷⁵ Van Dissel antwoordde 13 mei dat hij de benoeming aannam, maar per brief van 22 mei 1865 deelde hij mede dat hij bij nader inzien op zijn beslissing terugkwam.⁷⁶ De reden daarvan is niet vermeld in de raadsstukken, noch in de notulen van de kerkvoogdij.

Nu overwoog men eerst nog even tot aanstelling van de reeds genoemde Van 't Kruis, maar men zag daar gauw vanaf. Het argument was dat zo iemand zich moeilijk zou kunnen ontplooiën, wanneer zowel hij zelf als de ingezetenen wisten dat hij niet de kandidaat van eerste keuze was geweest.⁷⁷

Uiteindelijk werd in het tweede halfjaar van 1865 een geheel nieuwe procedure in gang gezet.

Anthony Borstlap, de plaatselijke smid en uurwerkmaker, bleef zolang in functie als waarnemer op 2/3 van het traktement van de organist, immers verschil moest er zijn.⁷⁸

1865-1897 Jacob Tibbe

Na een nieuwe sollicitatieprocedure werd J. Tibbe benoemd op 21 december 1865. De procedure is niet zo uitgebreid in de stukken gedocumenteerd als de vroegere procedures, immers er was een zekere ervaring hiermee opgebouwd. Tibbe kreeg in de raad zes van de zeven stemmen. Hij werd behalve als klokkenist en organist ook benoemd als muziekonderwijzer voor minvermogenden.⁷⁹

Jacob Tibbe, personalia

Jacob Tibbe was in 1835 geboren in Zutphen, waar hij zijn eerste muziekonderricht ontving. Op 15-jarige leeftijd werd hij organist bij de Nederlands Hervormde Gemeente in Voorst, enige tijd later werd hij benoemd in dezelfde functie in Vorden. Ook was hij muziekonderwijzer in Zutphen.⁸⁰ Hij was getrouwd met N.P.J. Biermasz.

Tibbe had gevoel voor publiciteit. Hij liet zich in het zonnetje zetten bij gedenkwaardige data zoals bij zijn 25-jarig ambtsjubileum als organist op 19 oktober 1875, en 40-jarig dito jubileum op 21 oktober 1890, en 25-jarig jubileum als muziekmeester op 4 februari 1891. Uit de verslaglegging in de kranten blijkt dat Tibbe gekend en gewaardeerd was als een bekwaam organist en klokkenist en een geliefd zangonderwijzer.⁸¹

Van de kinderen trok de oudste, Henri, al op 13-jarige leeftijd veel aandacht als pianist en violist. Het overlijden van deze Henri Tibbe op 31-jarige leeftijd, inmiddels in Amsterdam gevestigd als muziekmeester, riep in Brielle grote verslagenheid op.⁸² Jacob Tibbe zelf was in functie tot zijn overlijden in april 1897.

Tibbe als muziekmeester en onderwijzer aan de Volkszangschool

Omdat Tibbe de eerste was die in de functie van muziekmeester daadwerkelijk aan de slag moest, werd in de raadsvergadering van 5 januari 1866 de instructie voor de muziekmeester in concept gepresenteerd en op 13 januari aangenomen onder voorbehoud van enkele aanvullingen.⁸³ Tegelijkertijd kwam ter sprake een Volkszangschool op te richten. De muziekmeester zou ook daar een taak hebben. Een commissie ad hoc kwam met een voorstel. Iemand stelde voor de Volkszangschool niet als een afzonderlijk instituut op te richten, maar als een zangklas onder te brengen in de Kostelooze School. Dit voorstel had evenveel voorstanders als tegenstanders, zodat het werd opgeschort.⁸⁴

De Volkszangschool werd uiteindelijk toch een afzonderlijk instituut met een -vijf leden tellende- Commissie van Beheer en Toezicht. Gedurende enkele maanden werden de raadsvergaderingen gekenmerkt door discussie over het reglement van die instelling.⁸⁵ Dit reglement bepaalde onder meer dat er een jaarverslag moest komen en dat er ieder jaar een openbaar examen gehouden moest worden. Bovendien waren de leerlingen verplicht bij voorkomende gelegenheden acte de présence te geven, naar believen van de muziekonderwijzer.⁸⁶ De gemeente nam de financiering van de huisvesting, de benodigde boeken en eventuele instrumenten op zich.⁸⁷ Het benodigde meubilair werd na inschrijving aangeschaft bij de Briellenaar De Neef.⁸⁸

Omdat de voorzieningen in de Kostelooze School niet tijdig gereed waren, werden de activiteiten van de Volkszangschool voorlopig in een van de lokalen van de gymnastiekschool georganiseerd.⁸⁹ Toen het klasje een half jaar draaide nodigde de muziekmeester [Tibbe] de raadsleden uit tot het bijwonen van een openbare les.⁹⁰ En op 25 mei 1867 was het eerste jaarverslag een feit.

In de raadsvergadering van 27 juli 1867 werden er al mutaties in de Commissie van Toezicht behandeld, volgens rooster van aftreden. Ook kwam aan de orde dat er een tweede reeks muzieklessen gegeven moest worden. De raad stelde voor in dit verband het loon van de muziekmeester te verhogen met f 50,- per jaar. Dit kan wel gezien worden als een teken van succes en een blijk van waardering voor Tibbe.⁹¹

Opnieuw werd in 1870 na enige discussie voorgesteld de Volkszangschool op te heffen en het zangonderwijs onder te brengen in het rooster van de Kostelooze School. Als vanzelfsprekend moest

ook in de nieuwe structuur Tibbe met dat onderwijs worden belast.⁹² Men ging echter niet over een nacht ijs en stelde voor een proefperiode aan te gaan, met name om nader overleg te plegen met het hoofd van de Kostelooze School.⁹³

In maart 1878 was er ook in de burgerschool een probleem met het zangonderwijs. Geen van de leerkrachten was in staat dat te geven. Daarom verzocht de schoolcommissie of de gemeentelijke muziekmeester Tibbe die lessen mocht verzorgen, net als op de Kostelooze School. De raad machtigde B&W om bij Tibbe naar diens voorwaarden te informeren.⁹⁴ Tibbe had er wel oren naar en bood aan deze lessen gedurende 48 weken per jaar te geven en wel 2 lessen per week van elk 1 ½ uur. Zijn tarief was f 75,- per jaar wat neerkwam op 78 cent per les. De gemeente ging maar al te graag op dit aanbod in.⁹⁵

Tibbe en het stedelijk muziekgezelschap

Tibbe was niet alleen betrokken bij het volkszangonderwijs op de openbare scholen, maar hij was hij ook een van de initiatiefnemers tot de oprichting van een burgerlijk muziekgezelschap, samen met de smid Anthonie Borstlap en met de heer H.I.W. Verbrugge.⁹⁶ Zoiets was in het midden van de negentiende eeuw in meer steden in Nederland gebruikelijk.⁹⁷ Het verzoek van dit gezelschap om één avond per week te mogen te repeteren in een lokaal van de gymnastiekschool werd ingewilligd, waarbij de kosten voor verlichting en verwarming ten laste kwamen van het gezelschap. Het gaat hier waarschijnlijk om het harmonieorkest Libertatis Primitiae.

De gemeente beschikte over muziekinstrumenten, die aan Tibbe en zijn muzikanten ter beschikking werden gesteld. Dit zullen wel de muziekinstrumenten zijn van het enkele jaren eerder opgeheven muziekkorps van de schutterij.⁹⁸

Op zondag 19 februari 1871 moest Tibbe met zijn gezelschap om 12 uur optreden op het Marktplaatsplein ter gelegenheid van de verjaardag van de koning, Willem III. Zijn carillonbespeeling heeft hij in verband hiermee moeten vervroegen naar 8 uur 's morgens.⁹⁹

Tibbe als klokkenist

Er zijn weinig details bekend over Tibbes werkzaamheden als organist en klokkenist. Dat moet wel betekenen dat Tibbe zijn werk goed heeft gedaan. Immers, men kwam alleen op de agenda van de raad of de kerkvoogden, als er problemen waren. Maar er zijn enkele uitzonderingen op die regel.

Allereerst werd in 1868 bij de bespreking van de post 'onderhoud van klokken en speelwerk' in de gemeentelijke begroting terloops opgemerkt dat de melodieën op het speelwerk niet goed herkenbaar waren en vervangen moesten worden door bekende airtjes.¹⁰⁰ Dit werd onder de aandacht van de klokkenist gebracht. Twee jaar later was het precies andersom. De deuntjes waren te gewoon en moesten vervangen worden door betere.¹⁰¹ Een repertoirelijst is niet overgeleverd, wel is bekend dat de keuze van de melodie het privilege van de klokkenist was en dat die keuze viel op de moderne klassiekers van die tijd, zoals walsen van Strauss, melodieën van Offenbach en 'boulevardmelodieën'.¹⁰²

Bij het versteken werd Tibbe altijd geassisteerd door de stadsklokkenopwinder Frans Reytenbach, die hem ook op het orgel assisteerde als registrant. Tibbe had met Reytenbach een goede verstandhouding, wat blijkt uit de advertentie die hij plaatste in de Brielse Courant, toen Reytenbach in 1879 overleed.¹⁰³

Tibbe droeg bij aan de feesten rond de viering van driehonderd jaar Briels ontzet op 1 april 1872.¹⁰⁴

Op 31 augustus 1880 verzorgde Tibbe om 8 uur 's avonds een extra bespeeling van het klokkenspel naar aanleiding van de geboorte van prinses Wilhelmina. Dit heuglijke feit was een uur tevoren per telegram bekend gemaakt. Met dit spontane optreden vertolkte hij de vreugde van vele Briellenaren.¹⁰⁵ Het heeft op Johan Been, de latere archivaris van Brielle, grote indruk gemaakt.¹⁰⁶ Het harmonieorkest trad die avond op en de schooljeugd trok zingend door de stad.¹⁰⁷

Tibbe als organist

In de periode van 1870 tot 1872 was Jacob Tibbe als adviseur betrokken bij reparaties aan het orgel in de kleine kerk in Brielle.¹⁰⁸ De werkzaamheden werden uitgevoerd door de orgelmakers Cholyns en

Van der Haspels.¹⁰⁹ De kerkvoogden kenden hem voor zijn inzet een éénmalige toelage van 25 gulden toe.¹¹⁰

Toen de heer Van der Hoeven in 1870 toestemming vroeg voor een concert in de Catharijnekerk, waarbij een requiem zou worden uitgevoerd, en waarvan hij de bestemming van de opbrengst zelf wilde bepalen werd hem dat niet toegestaan.¹¹¹ Een jaar later, toen Tibbe permissie vroeg voor wekelijkse orgelconcerten, à quatre mains, of met een of ander muziekinstrument en samen met de heren Van der Hoeven en De Veer, werd die toestemming door de kerkvoogden vlot verleend.¹¹²

Bij het orgelconcert door Tibbe van begin oktober 1871 is er sprake van een misverstand. De toestemming werd hem op 18 september 1871 verleend, met name omdat er sprake was van een liefdadig doel, te bepalen door de kerk. Bij de publiciteit had Tibbe echter nagelaten dat zinnetje 'ten bate van de kerk' toe te voegen, zodat de kerkvoogden zich genoodzaakt zagen de opbrengst af te staan aan het burgerlijk ambestuur. Tibbe zelf ontving vijftien gulden van de totale opbrengst die f 0,90 bedroeg.¹¹³ Aangezien de toegangsprijs 25 ct had bedragen kan men berekenen dat het concert werd bijgewoond door ruim 160 betalende bezoekers.

Tibbes problemen met de klokkengieters Van Bergen

Al in 1891 richtte Tibbe zich tot het college van B&W met het verzoek een gebarsten carillonklok te mogen laten vervangen.¹¹⁴ Het college wilde meer informatie over de kosten hebben alvorens een beslissing te nemen, waarop deze zaak tot ongeveer 1894 is blijven liggen.

De periode 1894/95 is een zwarte bladzijde in de loopbaan van Jacob Tibbe. Tibbe herinnerde zich uit zijn Zutphense periode de vergieting van een gescheurde klok door de klokkengieter Van Bergen uit Heiligerlee. Daarom zocht hij voor de vergieting van het Brielse klokje contact met Van Bergen. Deze klokkengieter slaagde er bij herhaling niet in een klok met de gevraagde toonhoogte te leveren. De correspondentie van Tibbe met Van Bergen laat zien dat tot drie maal toe een nieuwe klok werd gegoten en dat die klokken moesten worden bijgesteld, met als referentie een andere klok uit het carillon, dan wel een stemvork. Twee maal reisde Tibbe hoogstpersoonlijk naar Heiligerlee, om toe te zien op het uitdraaien van de klok tijdens de stemprocedure. De laatste keer werd een klokje van een octaaf hoger naar Van Bergen meegestuurd bij wijze van referentie en ook toen was het resultaat niet geweldig, maar uiteindelijk werd de klok dan toch maar geaccepteerd. Tibbe werd daar min of meer overspannen van. Dit alles verhinderde niet dat Tibbe op 4 augustus 1895 het carillon bespeelde ter gelegenheid van de verjaardag van de koningin-regentes Emma.¹¹⁵

De correspondentie van Tibbe met Van Bergen is bewaard gebleven en is dermate interessant, dat deze in combinatie met de raadsstukken en de publicaties in de Brielse kranten, een afzonderlijke publicatie rechtvaardigt.

1897-1897 Wilhelm F. Borstlap A.zn

Willem Borstlap was een zoon van de Brielse smid Anthony Borstlap. Hij trad van januari tot oktober 1897 op als waarnemend klokkenist voor Tibbe, in verband met diens ziekte en overlijden. Na het overlijden van Tibbe op 19 april 1897 nam Borstlap ook het orgel waar. Hij stelde het honorarium ter beschikking van de weduwe Tibbe.¹¹⁶

Toen het duidelijk was dat er een sollicitatieprocedure in gang gezet zou worden trok Borstlap de conclusie dat hij niet zou doorschuiven naar de orgelbank. Daarop liet hij de kerkvoogden weten dat hij het orgelspel niet langer ten behoeve van de weduwe Tibbe wilde waarnemen. De kerkvoogden stelden Borstlap toen aan tot 1 oktober als tijdelijk organist tegen een vergoeding van vijftig gulden.¹¹⁷ De persoon van Willem Borstlap komt later uitgebreid aan de orde, omdat hij in 1901 alsnog werd benoemd als klokkenist.

1897–1901 Barend de Bruijn jr.

Na het overlijden van Jacob Tibbe ontstond er een kritiek moment voor de positie van de klokkenist in Brielle. Enkele onderwijzers van de openbare lagere school lieten weten, dat zij zich in staat achtten het zangonderwijs zelf te geven, zodat de gemeente niet meer zou hoeven te voorzien in de vacature muziekmeester, die nu eveneens was ontstaan. En hoewel de meerderheid van de raadsleden deze mening aanvankelijk huldigde slaagden B&W erin door te drukken dat de nieuw te benoemen klokkenist toch weer als muziekmeester zou worden benoemd.¹¹⁸

Volgens gewoonte werd bij de werving samengewerkt met de kerkvoogdij, die een nieuwe organist zocht. Er werd door de kerkvoogden gediscussieerd over de noodzaak tot adverteren, omdat er binnen de stad wel geschikte kandidaten te vinden zouden zijn, die het misschien wel voor minder geld wilden doen; bij voorbeeld voor f 150,-. Maar de president-kerkvoogd was van mening dat f 150 niet te veel was, en dat hij met bekwame organisten niet wilde loven en bieden over een honorarium. Een andere kerkvoogd voerde aan dat iemand gemakkelijk op een laag loon wordt aangesteld, maar dat je na enkele maanden toch gezeur krijgt, omdat de zwaarte van de taak tegenvalt en dan een loonsverhoging noodzakelijk is.¹¹⁹ Er werd dus besloten te adverteren, dit keer niet alleen in kranten maar ook in kerkelijke bladen. Er waren 21 sollicitanten voor de gecombineerde functie van organist, klokkenist en zangonderwijzer.¹²⁰

Persbericht: Nieuwe Brielsche Courant 9 mei 1897:

Vanwege ons gemeentebestuur is bereids een oproeping gedaan van de vacerende betrekking van klokkenist en zangonderwijzer, terwijl vanwege de Kerkvoogdij van de Hervormde Gemeente alhier een oproeping wordt gedaan voor organist. Aan de eerste betrekking is een jaarwedde van f 325 verbonden, en voor organist f 200.

Alle 21 sollicitanten werden opgeroepen voor een proefspel dat op 11 juni 1897 om half twaalf 's morgens begon, ten overstaan van twee gerenommeerde examinatoren. Dat waren M.H. van 't Kruis, de organist van de Laurenskerk in Rotterdam en de heer J.G. Litzau.¹²¹ Slechts tien sollicitanten kwamen opdagen, van wie er een zich nog voor de aanvang van het examen terugtrok.¹²² Behalve de kerkvoogden en de ouderlingen waren ook de leden van de gemeenteraad uitgenodigd het examen bij te wonen.

De kandidaten moesten twee psalmen spelen en mochten bovendien een werk naar keuze ten gehore brengen. Na afloop van de examens improviseerde Van 't Kruis met bravoure op verschillende vaderlandse liederen. Het hele kerkgebouw weergalmde tot genoegen van de luisteraars. Na afloop stelde de jury twee lijstjes op: een voor de organist en een voor de gemeentelijke zangonderwijzer en klokkenist. De favoriete organisten waren De Bruijn, Van Herwaarden en Krijgsman, alle drie uit Rotterdam. De kerkvoogd I.A. van den Blink betuigde zijn spijt dat de lijst van aantekeningen van de examencommissie niet beschikbaar was. Hij had namelijk vernomen dat ook de Briellenaar J. de Klerk goed had gepresteerd. Deze onderwijzer zou door de betrekking van organist zijn financiële positie belangrijk kunnen verbeteren. Maar de kerkvoogden waren van mening dat men zich aan de afspraken moest houden en het advies van de examencommissie moest volgen. Bij de stemming bleek dat De Klerk twee stemmen kreeg, maar Barend de Bruijn kreeg er drie, en werd dus benoemd.

De examenresultaten van de kandidaten voor gemeentelijk zangonderwijzer en klokkenist zag er weinig anders uit: opnieuw De Bruijn als eerste, gevolgd door Van Herwaarden en nu de heer Van Heusden uit Heusden als derde. Het wekt dan ook geen verbazing dat in de raadsvergadering van 29 juni 1897 werd besloten De Bruijn te benoemen.¹²³

Met Van 't Kruis was een hartelijk contact ontstaan. Hij kwam enkele weken later, op 21 juli 1897, 's middags om 2 uur een orgelconcert geven. Dit evenement trok 1000 belangstellenden, maar daarbij moet worden aangetekend dat het concert gratis toegankelijk was en dat het zich afspeelde in de week van de jaarlijkse Brielse Kermis, zodat er veel volk op de been was. Het programma was een weloverwogen mix van populaire klassieken en klassieke volksliederen.

Programma van het orgelconcert door de heer M.H. van 't Kruis in Brielle op 21 juli 1897

1 Treurmars	Chopin
2 Pelgrimskoor	Wagner
3 Adoration	Van 't Kruis
4 Abendlied	Schumann
5 Hochzeitsmarsch	Mendelssohn
6 Twee delen uit de opera De Watergeuzen, Been en Van 't Kruis	
7 Drie liederen:	Valerius en Van 't Kruis
8 Consolation	Liszt
9 Bruidskoor	Wagner
10 Improvisatie	

Barend de Bruijn, levensloop en loopbaan

Barend de Bruijn was in 1877 geboren in Rotterdam. Hij was een leerling van de eerder genoemde M.H. van 't Kruis in Rotterdam.¹²⁴ Barend de Bruijn trad op 1 oktober 1897 in Brielle in functie, hij was toen 20 jaar oud. Zijn eerste kerkdienst begeleidde hij op zondag 3 oktober.

De Bruin nam zijn taak als zangonderwijzer voortvarend op. Reeds op 10 oktober plaatste hij in de krant een oproep voor belangstellenden voor een nieuw op te richten meisjeskoor. Hij beoogde in deze leeftijdsgroep een solide basis te leggen voor de vrouwenstemmen in de volwassen zangkoren. De jongens ontvingen hun zangonderricht al op de scholen. Dat verklaart de oproep voor uitsluitend meisjes.

De Bruijn kreeg ook de leiding van het harmonieorkest Libertatis Primitiae. De gepasseerde Willem Borstlap richtte een tweede harmonieorkest op. De Bruijn werd in 1900 ook directeur van de muziekvereniging De kleine Trompetter in Abbenbroek.¹²⁵

De Bruijn wilde tijdens de kermisweek van juli 1900 een orgelconcert geven ten behoeve van het weduwen- en wezenfonds van de Nederlandse Organisten Vereniging. Hij stelde de woensdagmiddag of de zondagmiddag voor. Hij kreeg toestemming en de voorkeur ging uit naar zondagmiddag, omdat er dan veel toeloop verwacht kon worden, meer dan op een doordeweekse dag.¹²⁶

De Bruijn had zich snel ingevoegd in de Brielse kalender van activiteiten. Hij had een belangrijk aandeel in de viering op 31 augustus 1901 van de verjaardag van koningin Wilhelmina. Met het bespelen van het klokkenspel opende De Bruijn die dag de feestelijkheden. Aan het einde van de ochtend leidde De Bruijn een aubade door het kinderkoor. De Bruijn trad ook op het zijn harmonieorkest Libertatis Primitiae. In de middag gaf hij een orgelconcert, waarbij hij tot nu toe

onbekende klanken uit het orgel toverde. En 's avonds was er ter afsluiting een muzikaal evenement op de markt.¹²⁷

De Bruijn, vertrek naar Enschede

In de zomer van 1901 trouwde De Bruijn met Geertje J. Kemp. Het echtpaar woonde aanvankelijk aan de Voorstraat 2-52 en verhuisde later naar Maarland 5-18b. Een bericht in de krant van 20 oktober 1901 moet voor vele Briellenaren een onaangename verrassing zijn geweest. De Bruijn had gesolliciteerd naar de post van organist in Enschede en stond daar als eerste op de voordracht, gekozen uit dertig sollicitanten. Die voordracht resulteerde inderdaad in een benoeming, zoals de krant op 29 oktober 1901 berichtte onder vermelding dat een eventueel vertrek voor Brielle een gemis zou betekenen. In december 1901 stond in de krant dat De Bruijn de benoeming inderdaad had aangenomen. De raad verleende hem per 1 januari 1902 eervol ontslag als klokkenist en muziekonderwijzer.¹²⁸ De kerkvoogden verleenden hem eveneens eervol ontslag, onder dankzegging voor de vele bewezen goede diensten.¹²⁹

De Bruijns openbare optredens in die decembermaand hadden het karakter van afscheidsconcerten. Op 7 december vond de uitvoering plaats van 'de Brielsche Zangvereniging': Op het programma stonden de operettes 'Het parelsnoer' en 'Oom Samuel', die op de piano vaardig werden begeleid door De Bruijn. Er was zoals gebruikelijk bal na.¹³⁰ Op 13 december trad het harmonieorkest Libertatis Primitiae op, de uitvoering werd besloten met enkele nummers door De Bruijn op het orgel. 'Souvenir de jeunesse' en 'La fete de Diane' moesten wegens groot succes worden gevolgd door een toegift. Ook bij deze uitvoering was bal na. Tenslotte gaf De Bruijn op de middag van Tweede Kerstdag een concert op de beide orgels in de Catharijnekerk. Het was bitter koud, maar dat verhinderde niet dat 600 belangstellenden kwamen luisteren. Het gedrukte programma kostte 10 cent en was tevens bewijs van toegang.¹³¹

Barend de Bruijn, loopbaan na Brielle

Op 24-jarige leeftijd vertrok De Bruijn uit Brielle. In Enschede was hij kerkorganist en profileerde hij zich als muziekleraar.¹³² Pas in augustus 1929, toen Enschede een klokkenspel kreeg, werd De Bruijn daar ook als klokkenist benoemd. Hij bleef als klokkenist werkzaam tot 1943, het jaar waarin een groot aantal klokken werd afgevoerd naar Duitsland. Als organist was De Bruijn actief tot zijn overlijden in 1945.

De Bruijn nam in zijn Enschedese periode deel aan enkele activiteiten van de Nederlandsche Klokkenspel Vereniging, onder meer aan de beiaardwedstrijden van 1927 in Utrecht, 1931 in Breda, 1933 in Oldenzaal, 1934 in Amsterdam en in 1935 in Zwolle, waar hij overigens geen grote indruk achterliet.¹³³ Meer succes had hij met zijn composities voor klokkenspel. In 1933 behaalde hij de eerste prijs voor compositie met 'Kling Klang', en in 1935 werd zijn compositie 'Variaties over Twentsch Volkslied' bekroond. Beide werken werden uitgegeven door de Nederlandsche Klokkenspel Vereniging.¹³⁴

Het vertrek van de jonge, talentvolle, gewaardeerde en geliefde De Bruijn moet gezien worden als een verlies voor Brielle. Hij had een grote invloed op het muziekleven in Brielle via scholen, koren, orgel, orkest en misschien ook wel een beetje door het klokkenspel. Men kan zich afvragen waarom Brielle niet in staat was hem aan zich te binden, vermoedelijk speelden de karige beloning en het geringe toekomstperspectief een rol.

Literatuur

L.J. Meilink-Hoedemaker. Uurwerk en klokkenspel in de Catharijnetoren te Brielle. Stichting 'Vrienden van het Brielsche Carillon', Brielle 2002.

Noten

De meeste noten hebben betrekking op bronnen uit het gemeentearchief van Brielle, in het bijzonder de resoluties van de Municipaliteit, de notulen van B&W en de notulen van de Gemeenteraad. Hiervoor zijn de volgende afkortingen gebruikt: GA Brielle, Res Mun, Not B&W en Not raad. De delen verwijzen naar de rugnummers op de banden. Deze banden worden omgenummerd. De inventarisnummers bij de kerkelijke bronnen verwijzen al naar de nieuwe inventaris. Het weekblad voor Voorne, Putten, Overflakkee en Goeree is afgekort tot VPOG. De Nieuwe Brielse Courant is afgekort tot NBC.

¹ GA Brielle, Res Mun dl 11, 29 april 1799.

² GA Brielle, Res Mun dl 11, 22 maart 1799.

³ GA Brielle, Res Mun dl 11, 11 april 1799.

⁴ GA Brielle, Res Mun dl 11, 15 april 1799.

⁵ GA Brielle, Res Mun dl 11, 18 april 1799.

⁶ GA Brielle, Res Mun dl 11, 20 april 1799.

⁷ GA Brielle, Res Mun dl 11, 25 april 1799.

⁸ Concept bericht voor de Zierikzeesche Nieuwsbode van 1850. In GA Brielle. doos 'beiaard'. En Res Mun 11, 2 mei 1799.

⁹ GA Brielle, fiches.

¹⁰ GA Brielle, Not B&W dl 26, over de periode van 1820 tot 1825.

¹¹ GA Brielle, fiches.

¹² GA Brielle Inv NH Kerk nr 1151, Notulen Kerkvoogden 14 december 1846.

¹³ GA Brielle Inv NH Kerk nr 1151, Notulen Kerkvoogden 19 februari 1847.

¹⁴ GA Brielle Inv NH Kerk nr 1151, Notulen Kerkvoogden 19 juni 1850.

¹⁵ GA Brielle, Not B&W inv nr 63, 12 juni 1850.

¹⁶ GA Brielle, Not B&W inv nr 63, 26 juni 1850.

¹⁷ GA Brielle, Not B&W inv nr 63, 10 juli 1850.

¹⁸ GA Brielle, Res Raad dl 17, 26 juni 1806.

¹⁹ GA Brielle, Res Raad dl 17, 23 augustus 1806. De verjaardag valt op 25 augustus.

²⁰ GA Brielle, Not B&W dl 26, 10 november 1821.

²¹ GA Brielle, Not B&W dl 26, 30 maart 1822.

²² GA Brielle, Not B&W inv nr 61, 29 april 1834.

²³ GA Brielle, Res Mun dl 14, 17 juni 1802.

²⁴ GA Brielle, Res Mun dl 14, 8 juli 1802 en 26 juli 1802.

²⁵ In die tijd werden blaasbalgen van veel orgels vervangen door magazijnbalgen.

²⁶ GA Brielle, Res Mun dl 14, 18 nov 1802.

²⁷ GA Brielle, Res Mun 15, 20 januari 1803.

²⁸ G.A. Broekhuizen, orgelbeschrijvingen 1850-1862. verzorgd door A.J. Gierveld, Utrecht 1986. nr B21.

²⁹ A. v.d. Poest Clement en C. Don: Luidklokken en Carillon van Schiedam.

en Gemeente archief Schiedam, Stukken ingekomen bij burgemeesteren nr 162, 15 april 1819. Dit is Textor I van drie generaties Textor.

³⁰ Sollicitanten waren Reinhold uit Amersfoort, Stolk uit Maassluis, Binnendijk uit Amsterdam en Textor jr, die de job kreeg. Meer over Frederik Berghuys [1762-1835] in L.J. Meilink-Hoedemaker, Luidklokken en Speelklokken in Delft, proefschrift 1985, hoofdstuk IX.

³¹ GA Brielle, Not B&W inv nr 63, 10 juli 1850. Let op de voorletters: P.M. bij de raad en M.P bij de kerk, maar het moet wel om dezelfde persoon gaan.

³² GA Brielle, Not B&W inv nr 63, 21 mei 1851.

-
- ³³ A. v.d. Poest Clement en C. Don.
- ³⁴ GA Brielle, Inv NH Kerk nr 1151, Notulen Kerkvoogden 28 januari 1851.
- ³⁵ GA Brielle, Not B&W inv nr 63, 29 januari 1851.
- ³⁶ GA Brielle, Not B&W inv nr 63, 26 februari 1851.
- ³⁷ GA Brielle, NH Kerk Inv nr 1151, Notulen Kerkvoogden 18 februari 1851.
- ³⁸ GA Brielle, Not B&W inv nr 63, 19 maart 1851.
- ³⁹ GA Brielle, Not B&W inv nr 63, 9 april 1851.
- ⁴⁰ GA Brielle, Not B&W inv nr 63, 9 april 1851.
- ⁴¹ GA Brielle, Inv NH Kerk nr 1152, Notulen Kerkvoogden 5 april 1851.
- ⁴² GA Brielle, Inv NH Kerk nr 1152, Notulen Kerkvoogden 29 april 1851.
- ⁴³ GA Brielle, Res B&W inv nr 63, 9 mei 1851.
- ⁴⁴ Heleen van der Weel, Een beeld van een toren, Den Haag 1981, blz 108.
- ⁴⁵ Heleen van der Weel, Een beeld van een toren, Den Haag 1981, blz 108.
- ⁴⁶ GA Brielle, Inv NH Kerk nr 1152, Notulen Kerkvoogden 9 december 1851.
- ⁴⁷ GA Brielle, Inv NH Kerk nr 1152, Notulen Kerkvoogden 27 januari 1852.
- ⁴⁸ G.H. Broekuyzen / A.J. Gierveld, Orgelbeschrijvingen deel 1, B20.
- ⁴⁹ GA Brielle, Inv NH Kerk nr 1152, Notulen Kerkvoogden 1 juli 1854.
- ⁵⁰ Verzoek op 10 april 1855, afwijzing op 15 april 1855.
- ⁵¹ GA Brielle, Inv NH Kerk nr 1152, Notulen Kerkvoogden 19 april 1855.
- ⁵² GA Brielle, Inv NH Kerk nr 1152, Notulen Kerkvoogden 16 juni 1855.
- ⁵³ GA Brielle, Not raad dl 2, 24 oktober 1856.
- ⁵⁴ GA Brielle, Inv NH Kerk nr 1152, Notulen Kerkvoogden 31 oktober 1856.
- ⁵⁵ GA Brielle, Inv NH Kerk nr 1152, Notulen Kerkvoogden 9 december 1856.
- ⁵⁶ GA Brielle, Inv NH Kerk nr 1153, Notulen Kerkvoogden 21 oktober 1869.
- ⁵⁷ H. v.d. Weel, Een beeld, blz 108.
- ⁵⁸ H. v.d. Weel, Een beeld, blz 109. Verwijst naar GA Den Haag Inv Nr 4744-a.
- ⁵⁹ GA Brielle, Not B&W, 13 november 1856. En Not raad dl 2, 22 november 1856.
- ⁶⁰ GA Brielle, Inv NH Kerk nr 1152, Notulen Kerkvoogden 31 oktober en 29 november 1856.
- ⁶¹ GA Brielle, Inv NH Kerk nr 1152, Notulen Kerkvoogden 2 januari 1857.
- ⁶² GA Brielle, Not raad dl 2, 13 januari 1857.
- ⁶³ GA Brielle, Not raad dl 2, 13 januari 1857.
- ⁶⁴ GA Brielle, Not raad dl 2, 16 jan 1860.
- ⁶⁵ Hans van Nieuwkoop, Haarlemse orgelkunst van 1400 tot heden. Proefschrift 1988. Blz 447-450.
- ⁶⁶ GA Brielle, Not raad dl 3, 15 maart 1865.
- ⁶⁷ GA Brielle, Not raad dl 3, 15 maart 1865.
- ⁶⁸ GA Brielle, Inv NH Kerk nr 1153, Notulen Kerkvoogden 13 april 1865.
- ⁶⁹ Algemene Muziek Encyclopedie.
- ⁷⁰ GA Schiedam. Handschriftencollectie.
- ⁷¹ GA Brielle Not raad dl 3, 15 maart 1865.
- ⁷² Geen adv gevonden in Rotterdamse kranten, in Brielle is over deze periode geen krant beschikbaar.
- ⁷³ Dit moet wel dezelfde zijn als de sollicitant J.G.A. Ommezeele uit Heerde in 1857.
- ⁷⁴ GA Brielle, Inv NH Kerk nr 1153, Notulen Kerkvoogden 13 april 1865.
- ⁷⁵ GA Brielle, Not raad dl 3, 2 maart 1865.
- ⁷⁶ GA Brielle, Not raad dl 3, 24 mei 1865. Refereert aan brief van 22 mei.
- ⁷⁷ GA Brielle, Not B&W, 1 juni 1865.
- ⁷⁸ GA Brielle, Inv NH Kerk, nr 1153, Notulen Kerkvoogden 23 november 1865.
- ⁷⁹ GA Brielle, Not Raad dl 3, 21 december 1865.
- ⁸⁰ VPOG 19 oktober 1875.
- ⁸¹ VPOG 29 januari 1895.
- ⁸² Advertenties, In memoriam en verslag van de begrafenis in de Brielse kranten.
- ⁸³ GA Brielle, Not raad dl 4, 5 januari 1866 en blz 3v, 13 januari 1866.
- ⁸⁴ GA Brielle, Not raad dl 4, 27 januari 1866.
- ⁸⁵ GA Brielle, Not raad dl 4, 10 maart 1866.
- ⁸⁶ GA Brielle, Not raad dl 4, 19 februari 1866.

-
- ⁸⁷ GA Brielle, Not raad dl 4, 12 mei 1866.
- ⁸⁸ GA Brielle, Not raad dl 4, 30 juni 1866.
- ⁸⁹ GA Brielle, Not raad dl 4, 5 juli 1866.
- ⁹⁰ GA Brielle, Not raad dl 4, 26 maart 1867.
- ⁹¹ GA Brielle, Not raad dl 4, 27 juli 1867.
- ⁹² GA Brielle, Not raad dl 4, 17 mei 1870.
- ⁹³ GA Brielle, Not raad dl 4, 8 juni en 30 juli 1870.
- ⁹⁴ GA Brielle, Not raad dl 6, 23 maart 1878.
- ⁹⁵ GA Brielle, Not raad dl 6, 10 mei 1878.
- ⁹⁶ GA Brielle, Not raad dl 4, 22 juni 1866.
- ⁹⁷ Eduard Reeser Een eeuw Nederlandse muziek, 1815-1915. Tweede druk 1986.
- ⁹⁸ GA Brielle, Not raad dl 3, 3 november 1863.
- ⁹⁹ GA Brielle, Not raad dl 5, 17 februari 1871.
- ¹⁰⁰ GA Brielle, Not raad dl 4, 9 oktober 1868.
- ¹⁰¹ GA Brielle, Not raad dl 4, 28 juni 1870.
- ¹⁰² Johan Been in zijn artikelenreeks Brielse Meiklokken, 1895.
- ¹⁰³ GA Brielle, fiches.
- ¹⁰⁴ VPOG 19 oktober 1875.
- ¹⁰⁵ VPOG 5 september 1880.
- ¹⁰⁶ Johan Been in zijn artikelen reeks Brielse Meiklokken, 1895.
- ¹⁰⁷ Notitieboekje Willem Borstlap in GA Brielle, doos 4 A 88, nu 'doos beiaard' en IM Tibbe in 1897.
- ¹⁰⁸ GA Brielle, Inv NH Kerk nr 1853, Notulen Kerkvoogden 17 november 1870.
- ¹⁰⁹ GA Brielle, Inv NH Kerk nr 1853, Notulen Kerkvoogden 23 november 1871.
- ¹¹⁰ GA Brielle, Inv NH Kerk nr 1853, Notulen Kerkvoogden 23 oktober 1872.
- ¹¹¹ GA Brielle, Inv NH Kerk nr 1853, Notulen Kerkvoogden 17 november 1870.
- ¹¹² GA Brielle, Inv NH Kerk nr 1853, Notulen Kerkvoogden 27 juni 1871.
- ¹¹³ GA Brielle, Inv NH Kerk nr 1853, Notulen Kerkvoogden 19 oktober 1871.
- ¹¹⁴ GA Brielle, Not B&W inv nr 66, 17 juni 1891.
- ¹¹⁵ VPOG 4 augustus 1895.
- ¹¹⁶ GA Brielle, Inv NH Kerk nr 1854, Notulen Kerkvoogden 22 april 1897.
- ¹¹⁷ GA Brielle, Inv NH Kerk nr 1854, Notulen Kerkvoogden 26 oktober 1897.
- ¹¹⁸ GA Brielle, Not Raad dl 9, 29 mei 1897.
- ¹¹⁹ GA Brielle, Inv NH Kerk nr 1854, Notulen Kerkvoogden 4 mei 1897.
- ¹²⁰ NBC 13 juni 1897.
- ¹²¹ GA Brielle, Inv NH Kerk nr 1854, Notulen Kerkvoogden 5 juni 1897.
- ¹²² Marius Hendrikus van 't Kruis, 1861-1919, organist / componist te Rotterdam, na 1897 te Groningen. J.G. Litzau was ws familie van Jean Baptist Litzau (1822-1893), organist van de Lutherse Kerk te Rotterdam.
- ¹²³ NBC verslag van de raadsvergadering van 29 juni 1897.
- ¹²⁴ Twents Beiaardboek deel 1.
- ¹²⁵ VPOG 17 juni 1900.
- ¹²⁶ GA Brielle, Inv NH Kerk nr 1854, Notulen Kerkvoogden 25 juni 1900.
- ¹²⁷ VPOG 2 september 1901.
- ¹²⁸ GA Brielle, Not raad dl 9, 27 december 1901.
- ¹²⁹ GA Brielle, Inv NH Kerk nr 1854, Notulen Kerkvoogden 4 december 1901.
- ¹³⁰ VPOG 30 november 1901.
- ¹³¹ VPOG 10 december 1901.
- ¹³² Advertentie in Tubantia van 28 augustus 1929.
- ¹³³ L.J. Meilink-Hoedemaker, Ferdinand Timmermans, portret van een beiaardier in het kader van zijn tijd. Rotterdam 1991.
- ¹³⁴ L.J. Meilink-Hoedemaker, Gedrukte muziek voor klokkenspel, voordracht voor de Beiaard Wereld Federatie, Aschaffenburg 1996.